

Varsinais-Suomen maakuntakirjasto 25.5.2016

LAINSÄÄDÄNTÖ JA KIRJASTON ARKI

Kysymyksiä

- **Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet, käyttökielto**

- Mitä mahdollisuuksia kirjastolla on käytössään esim. väkivaltaisen tai muita häiritsevän asiakkaan kohdalla? Kirjaston/kirjastonkäyttäjän oikeus puuttua esim. häiritsevään käytökseen? Voiko kirjasto kieltää ilman paitaa olevat asiakkaat?

- **Turvallisuus, käytösäännöt, perusoikeudet**

- Saako studion henkilömäärän rikkovat poistaa laillisesti? Voiko päällikkö ottaa vastuun henkilömäärän ylittymisestä? → **Turvallisuus, vahingonkorvausvastuu**
- Voiko käyttökieltoa rikkovan käyttökiellon pituutta jatkaa? → **Käytösäännöt**
- Voidaanko asiakkaiden tupakointiin puuttua ovien edustoilla? → **Tupakkalaki**
- Käyttökieltojen pituus ja mihin ne voivat perustua? → **Käytösäännöt, hyvän hallinnon perusteet**
- Miten tulee toimia tilanteessa, jossa alaikäinen pelaa kirjaston tietokoneella häneltä ikärajan perusteella kiellettyä peliä tai katselee K-18 sivuja? Voiko alaikäiseltä estää huoltajien vaatimuksesta kokonaan tietokoneen käytön kirjastossa, vaikka hän ei toiminnallaan rikkoisi kirjaston käytösääntöjä? Voivatko huoltajat vaatia kirjastoa asettamaan alaikäiselle lainausrajoituksia(määrä, osasto), joita ei kirjaston käytösäännöissä ole? Kenen näissä tapauksissa tulisi käyttökiellon ja rajoitusten noudattamista valvoa – huoltajien vai kirjaston henkilökunnan? → **Käytösäännöt, Huoltajien oikeudet**

Oikeus sivistykseen ja kirjaston perustehtävä

- Perustuslain 16 § 2 mom: Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä
- Kirjastolain 2 §:n 1 mom: Kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on *edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.*

Muut kirjaston toiminnassa esiin tulleet perusoikeudet

- Yhdenvertaisuus
- Henkilökohtainen koskemattomuus
- Yksityiselämän suoja
- Sananvapaus ja julkisuus
- Uskonnonvapaus
- Oikeusturva

Yhdenvertaisuus

Huomion kiinnittäminen kirjaston käytösäännöissä olevaan ulkomaalaisia koskevaan epäasianmukaisuuteen 107/1/91 16.11.1992 AOK

Helsingin yliopiston kirjaston käytösääntöjen mukaan kotilainaoikeus oli kokoelmien käytöstä Annetuin rajoituksin yksityisillä henkilöillä ja paikallisilla kirjastoilla, arkistoilla, virastoilla ja muilla laitoksilla. Ulkomaalaiset, lukuun ottamatta Helsingin yliopiston opettajia, saivat kotilainaoikeuden Vasta esittämällä hyväksyttävän takuun.

Suomen ratifioiman kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 7/76) 26 artiklan mukaan kaikki ihmiset ovat oikeudellisesti yhdenvertaisia Ja oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhtäläiseen lain suojaan. Tämä sopimusmääräys oli lainsäädännön alaan kuuluvana saatettu voimaan eduskunnan säätämällä lailla (107/75) ja oli siten Suomessa voimassa laintasoisena oikeusnormina. Ylikirjastonhoitajan tietoon saatettu, että takuun vaatiminen ulkomaalaisilta ei vielä sinänsä ollut diskriminoivaa huomioon ottaen kirjaston kokoelmien säilyvyys. Periaatteessa oli hyväksyttävää, että kirjaston käytösääntöjen kotilainausoikeutta koskevassa kohdassa otettiin huomioon se seikka, että kaikki kirjaston käyttäjiksi tulevat eivät ehkä noudattaneet käytösääntöjä. Sen sijaan asianmukaista ei ollut, että sääntö takuun vaatimisesta oli asetettu koskemaan yksinomaan ulkomaalaisia ja edellä mainitussa laajuudessa ottamatta huomioon kunkin opiskelua tai tutkimustyötä tai muita henkilökohtaisia olosuhteita.

Helsingin yliopiston kirjaston käytösäännöt 6 kohta

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 26 artikla

EOA15.5.2012 Dnro 3031/4/10 Kirjaston rukousnurkkauksessa ei moitittavaa Yhdenvertaisuus, uskonnonvapaus

- Arvostelitte kirjeessänne sitä, että Espoon Entressen kirjastoon oli tehty muslimeille erillinen rukoushuone. Kysyitte, miten voi olla mahdollista, että verovarjoilla ylläpidettävä julkinen laitos näin tukee tunnustuksellista uskonnollista toimintaa. Mielestänne tällaisen ei pitäisi missään tapauksessa kuulua osaksi kirjaston yleissivistävää tehtävää.
- Espoon kulttuurilautakunnan selvityksen mukaan Entressen kirjastoon erotettiin sermein 24.8.–9.9.2010 väliseksi ajaksi tilapäinen rukousnurkkaus. Sermit oli hankittu jo edellisenä syksynä, jotta rauhaa ja yksityisyyttä kaipaavat asiakkaat voisivat eristää itselleen tilan. Sermeissä luki aluksi A4-arkille kirjoitettuna ”Rukouspaikka Ramadanin ajaksi”. Kaupunginkirjaston nettisivuilla nurkkausta mainostettiin seuraavasti:

”Entressen kirjastoon perustettu hiljentymispaikka

- Hiljentymispaikkaa voivat käyttää esimerkiksi islaminuskoiset nyt Ramadanin aikana. Aikuisten kirjakorttelin perällä, ns. hiljaisella alueella on sermeillä ja kahdella matolla erotettu tila, jota asiakkaamme voivat käyttää rukoilemiseen tai muuhun hiljentymiseen. Iso osa Entressen kirjaston kanta-asiakkaista on islaminuskoisia, ja kirjasto halusi tarjota heille tämän mahdollisuuden Ramadanin aikana. Tervetuloa! ”

Oikeusohjeet

- Perustuslain 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.
- Yhdenvertaisuuslain 7 §:n 2 momentin mukaan syrjintäkielto *ei kuitenkaan estä sellaisia erityistoimenpiteitä, joiden tavoitteena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttaminen 6 §:n 1 momentissa tarkoitetusta syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäisemiseksi tai lievittämiseksi (positiivinen erityiskohtelu)*. Positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteita.
- Hallituksen esityksen (HE 44/2003 vp) mukaan esimerkiksi maahanmuuttajille suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen helpottamiseksi järjestettävää kieli- ja muuta koulutusta voidaan pitää tarkoitettuna positiivisena erityiskohteluna. *Jotta positiivinen erityiskohtelu olisi sallittua, poikkeamisen perustuslaissa säädetystä yhdenvertaisuusperiaatteesta tulisi olla tilapäistä eikä se saisi olla asetettuun tavoitteeseen nähden suhteetonta (suhteellisuusperiaate)*.
- Suomen perustuslain 11 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Pykälän 2 momentin mukaan uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu

- Mistä oli kysymys:
  - Voiko rukouspaikan järjestäminen kuulua kunnallisen kirjaston tehtäviin?
  - Oliko Entressen käytännössä lähinnä islaminuskoisille varaama oma rukousnurkkaus ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen lainsäädännössä turvattu yhdenvertaisen kohtelun vastaista?
  - Loukattiinko muiden asiakkaiden uskonnonvapautta?
- Saadun selvityksen perusteella voidaan tässä asiassa mielestäni todeta, että tilapäisen rukousnurkkauksen järjestämiseen oli olemassa esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden yhdenvertaisten kirjaston käyttömahdollisuuksien tukemiseen ja kotoutumisen edistämiseen liittyviä erityistarpeita. Rukousnurkkauksen koko tai toiminta-aika ei mielestäni myöskään ollut epäsuhteessa kirjaston muihin toimintoihin nähden eikä se selvityksen mukaan heikentänyt muiden kävijöiden palveluja tai vaikuttanut kirjaston toimintaan. Nurkkaus oli verkkosivuilta ilmenevästi myös tarkoitettu kirjaston kaikkien kävijöiden käytettäväksi, vaikkakin sermiin kiinnitetyssä paperiarkissa jonkin aikaa asiasta kerrottiin toisin.
- Saadun selvityksen mukaan Entressen kirjaston tarkoituksena ei ollut asettaa eri kävijäryhmiä erilaiseen asemaan heidän uskonnollisen vakaumuksensa perusteella, vaan antaa kaikille kävijöille mahdollisuus hiljentymiseen. Toisaalta, kun otetaan huomioon vallinnut Ramadanin aika, on kirjastossa voitu järjestämällä tilapäinen rukousnurkkaus tukea islaminuskosten asiakkaiden mahdollisuutta hartausharjoitukseen. Tila oli mielestäni järjestetty käytännössä yksinkertaisesti ja joustavasti, eikä asiassa ole ilmennyt, että muiden kirjaston asiakkaiden perusoikeuksia olisi tällä järjestelyllä loukattu, kun kyse ei ollut esimerkiksi kirjastossa järjestetyistä hartaustilaisuuksista tai yleisistä rukoushetkistä. Näkemykseni mukaan kenenkään uskonnonvapautta ei loukannut, jos hän joutuu oleskelemaan tilassa, jossa joku toinen sermin takana rukoilee tai muutoin haluamallaan tavalla hiljentyy.

Näyttelyn poistaminen kirjastosta ulkopuolisen kritiikin vuoksi

Sananvapaus, objektiivisuus

- Eläinten oikeuksia puolustavalle järjestölle oli myönnetty lupa turkistarhausta arvostelevan näyttelyn esillä pitämiseen kirjaston tiloissa. Viikkoa ennen sovitun määräajan päättymistä kirjastonjohtaja päätti keskeyttää näyttelyn perustellen päätöstään sillä, että hän oli näyttelyn oltua esillä noin viikon saanut kriittistä palautetta kirjaston asiakkaalta ja turkiseläinkasvattajien etujärjestöltä näyttelyn pitämisestä kirjaston tiloissa. Apulaisoikeuskanslerille antamassaan selvityksessä kirjastonjohtaja ilmoitti päätyneensä näyttelyn keskeyttämiseen "kirjaston työrauhan palauttamiseksi ja säilyttämiseksi". Kaupungin selvityksessä todettiin, että "näyttelyn päättämiseen on katsottava olleen perusteltu syy kirjaston työrauhan ja normaalin toiminnan edellytysten säilyttämiseksi".
- Apulaisoikeuskansleri piti lähtökohtana arvioinnissa, että kirjastonjohtajalla sinänsä on ollut toimivalta päättää valokuvanäyttelyn poistamisesta kirjaston tiloista, eikä hänen voida todeta menetelleen minkään nimenomaisen lainsäännöksen vastaisesti. Kysymys on sen seikan arvioimisesta, onko näyttelyn poistaminen kesken ennalta sovitun näytteillä oloajan tapahtunut oikeudellisesti hyväksyttävien periaatteiden mukaisesti ottaen erityisesti huomioon julkisen tehtävän hoitamiselta edellytettävä objektiivisuus. Apulaisoikeuskansleri katsoi, että vaikka ei olekaan olemassa subjektiivista oikeutta näyttelyn keinoin ilmaista mielipiteitään kirjaston tiloissa, sinne jo hyväksytyn näyttelyn keskeyttäminen esitetyillä perusteilla on tosiasiallisesti merkinnyt puuttumista mielipiteen ilmaisemisen vapauteen. Käsityksenään hän totesi, että kaupungin taholta esiin tuotu näkökulma ja argumentaatio oli tapahtumaa kokonaisuutena tarkastellen oikeudellisesti kestävä.
- Apulaisoikeuskansleri arvioi kirjastonjohtajan menettelyn lähinnä ylireagoimiseksi sinänsä ikävässä ja ilmeisesti varsin yllättäen eteen tullessa tilanteessa. Päätöksessä esitetyt näkökohdat saatettiin kaupungin ja kyseisen kirjastonjohtajan tietoon.

EOA 1.6.2015 Dnro 3410/4/14

Näyttelyn poistaminen kirjaston tiloista

Pyysitte oikeusasiamiestä tutkimaan Nurmeksen kaupungin sivistystoimenjohtajan menettelyä asiassa, joka koskee taidenäyttelyn poistamista kirjaston tiloista. Kertomanne mukaan kirjastossa luvallisesti olleen näyttelyn purkaminen oli merkinnyt perusteetonta puuttumista perustuslaissa turvattuun sananvapauteen ja taiteen vapauteen.

Näyttelyn poistamisesta kaupunginhallitus on todennut muun muassa seuraavaa. Saman taitelijan teoksia on ollut esillä vuonna 2013, jolloin ne olivat herättäneet jonkin verran kritiikkiä. *Teoksia oli kuitenkin pidetty sisällöltään sellaisina, että niiden oli katsottu soveltuvan kirjaston näyttelytilaan ottaen huomioon kirjastopalveluiden asiakasryhmien ikärakenteen. Taiteilija oli varannut tilan myös elokuuksi 2014, jolloin hän oli tuonut näyttille huomattavasti rohkeampia teoksia. Elokuun alkupäivinä saadun negatiivisen palautteen johdosta oli katsottu, että yleisen hyväksyttävyyden kriteeri ei täyttynyt.*

Viranomaisilla on harkintavaltaa moraalialloukkaaviksi katsotun aineiston levittämisen rajoittamisessa. Lasten suojeleminen ja heidän etujensa turvaaminen ovat kansallisesti ja kansainvälisesti tunnustettuja oikeudellisia lähtökohtia, joten kaupungin vetoama lasten suojelemista koskeva peruste on sinänsä oikeudellisesti hyväksyttävä ja tapauksen olosuhteissa myös sinänsä uskottava, kun kaupungin lausunnon mukaan kulku kirjaston lastenosastolle on näyttelytilan läpi.

Johtopäätökseni on käytettävissäni olleen aineiston perusteella, ettei minulla ole perusteita puuttua kaupungin menettelyyn.

Mitä eroa näissä kahdessa tapauksessa oli?

1. Taidenäyttelyn näyttelytilan käytöstä päättäneellä kirjastotoimenjohtajalla ei ollut tarkkaa tietoa siitä, millaisia tauluja näytteille oli ollut aikomus laittaa – toisin kuin apulaisoikeuskanslerin ratkaisemassa tapauksessa, jossa keskeistä on ollut se, että kirjastonjohtaja oli saanut nähtäväkseen valokuvat jo siinä vaiheessa, kun näyttelystä oli sovittu, ja hän oli katsonut näyttelyn tuolloin kirjaston tiloihin sopivaksi.

2. Toinen ero on siinä, että kaupunki on vedonnut lasten suojelemiseen, kun taas apulaisoikeuskanslerin ratkaisemassa tapauksessa kaupunki oli vedonnut enemmälti yksilöimättä kirjaston työrauhan ja normaalin toiminnan vaarantumiseen.

EOA 1.3.2010 Dnro 2998/4/08

Valokuvauskielto taidemuseossa

- Kantelija pyysi eduskunnan oikeusasiamiehelle 18.9.2008 osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Ateneumin taidemuseon menettelyn valokuvauskieltoa koskevassa asiassa. Kantelijan mukaan kuvaaminen on Ateneumissa kokonaan kielletty, eli siellä ei saa kuvata ystäviään, arkkitehtuuria eikä taideteoksia, kun taas esimerkiksi Kansallismuseossa valokuvaus on sallittu. Kantelija viittasi tekijänoikeuslakiin, joka hänen mukaansa mahdollistaa taideteosten kuvaamisen.

EOA 1.3.2010 Dnro 2998/4/08 Valokuvauskielto taidemuseossa

- **Asiassa tulevat arvioitaviksi useat perusoikeudet samanaikaisesti.** Valtion taidemuseon (vrt. kirjaston) tulee perustuslain 22 §:ssä säädetyistä yleisistä julkiselle vallalle asetetusta perusoikeuksien edistämismääräyksistä johtuen ottaa toiminnassaan huomioon niiden kaikkien toteutuminen, joskaan *perusoikeuksien yhteensovittaminen ei kaikissa tilanteissa aina välttämättä ole helppoa.*
- **Perusoikeuksilla ei ole laissa määrättyä etusijajärjestystä**
  - kyse on aina tapauskohtaisesta punninnasta.
  - perusoikeuksien välisessä intressipunninnassa joudutaan arvioimaan, voisiko jonkin perusoikeuden korostaminen asettaa aiheettomia esteitä jonkin toisen perusoikeuden toteutumiselle.
  - joudutaan hakemaan sellaista tasapainoa, joka mahdollisimman hyvin turvaisi kaikkien kilpailevien perusoikeuksien samanaikaisen toteutumisen. Jonkin oikeuden vähäinen loukkaus voi toisaalta olla sallittua, jos sillä saavutetaan huomattava etu jollekin toiselle oikeudelle.
- **Perusoikeuksien käyttämisestä voivat rajoittaa myös toisten ihmisten perusoikeudet,** eikä yksilö voi vaatia niin ehdotonta suojaa jollekin perusoikeudelleen, että se johtaisi toisen yksilön perusoikeuksien loukkaamiseen

Sovellettavat perusoikeussäännökset

- **Sananvapauden** osalta totean ensinnäkin, että valokuvaamisen rajoituksen tulee perustua lakiin.
- Toisaalta asian arvioinnissa on otettava huomioon myös se, että taidemuseossa valokuvaamisessa *ei liikuta aivan sananvapauden ydinalueella, eikä sen rajoittaminen tai kieltäminen ilman lain tukea siten merkitse tämän vapauden ydinalueen loukkaamista*. Sananvapauden ydinaluetta on valtiosääntöoikeudellisesti ajatellen yhteiskunnallissävytteinen kansanvallan toteutukseen tähtäävä viestintä, jollaisesta taidemuseossa kuvaamisessa ei mielestäni ole kyse.
- **Yksityisyyden suojan** osalta totean, että – kuten edellä kuvatusta aiemmasta laillisuusvalvontakäytännöstäkin ilmenee – *sananvapauteen kuuluvan kuvaamisen ja kielletyn kuvaamisen välinen raja on vakiintuneesti katsottu tehdyksi rikoslain 24 luvun 6 §:ssä*. Siten tämä *salakatselua koskeva säännös* määrittää lähtökohtaisesti ne laissa säädetyt olosuhteet, joissa kuvaaminen taidemuseoissa voisi olla kiellettyä. Tältä pohjalta katson, että *taidemuseossa valokuvaava henkilö ei voi syyllistyä salakatseluun, kun kuvaaminen tapahtuu paikassa, johon yleisöllä on joko maksua vastaan tai maksutta pääsy, eikä kuvaaja kuvaa henkilöitä tunnusmerkistön edellyttämien tavoin.*

Yhteenveto ja johtopäätökset

- 1. Voimassa olevan lainsäädännön valossa *valokuvaaminen on yleisölle avoimessa Valtion taidemuseossa sananvapauden käytön ilmentymänä lähtökohtaisesti sallittua.*
- 2. Valokuvauskieltoa *ei voida perustella taidemuseon muiden asiakkaiden yksityisyyden suojalla.*
- 3. Taidemuseoissa valokuvaamisessa *ei liikuta sananvapauden ydinalueella, jolloin kuvauksen kieltämisessä ilman lain tukea on kyse vain verraten vähäisestä sananvapauden rajoituksesta.*
- 4. Asian arvioinnissa on merkitystä myös taideteosten omistajien omaisuudensuojalla ja ennen muuta sillä, että ilman kuvauskieltoa taidemuseon mahdollisuus saada esille muitakin kuin omien kokoelmiensa teoksia voisi heiketä.
- 5. Myös museon turvallisuusjärjestelmien suojaaminen kieltämällä kuvaaminen edesauttaa – niin museon oman kuin teosten lainaajienkin – omaisuudensuojan toteutumista.
- 6. Kahteen edelliseen kohtaan liittyen *kuvauksiellon voidaan ajatella edistävän taidemuseon mahdollisuutta toteuttaa perustuslaista juontuvaa kulttuurista perustehtävänsä tarjoamalla yleisölle monipuolisia taidekokemuksia, jotka muuten voisivat jäädä saavuttamatta, jos valokuvaamisen sallimisen vuoksi teoksia ei enää saataisi samassa laajuudessa lainaksi.*
- 7. Kuvauskielto ei sanottavammin rajoita museossa kävijän mahdollisuutta saada taideteoskohtaista taidenautintoaan dokumentoiduksi museon itse internetissä ylläpitämien kuvavarantojen ansiosta.
- 8. Valokuvaamisen *kieltämiselle on kaiken kaikkiaan esitettävissä useita hyväksyttäviä syitä, joita voidaan pitää kokonaisuudessaan painavampina kuin yksittäisen asiakkaan oikeutta valokuvaukseen museon tiloissa.*
- Toisaalta korostan kuitenkin sitä, että vaikka valokuvaamisen kieltämiselle onkin sinänsä esitettävissä monia asianmukaisia ja hyväksyttäviä perusteita, ne eivät kuitenkaan perustu eduskunnan säätämään lakiin. Taidemuseoissa kuvaamista rajoittavaa lainsäädäntöä ei ole tällä hetkellä olemassa.

Asiakkaan oikeus nauhoittaa puhelu ja keskustelu, sananvapaus

- Oman viestinnän taltioiminen on mahdollista Suomen perustuslain mukaan, eikä sitä ole kriminalisoitu myöskään viestinnän suojaa koskevissa rikoslain säännöksissä
- Henkilötietolakia ei sovelleta henkilötietojen käsittelyyn, jota luonnollinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiinsa.
  - *Asiakkaalla on siis oikeus ”merkitä muistiin” esimerkiksi teknisin apuvälinein tallentaen käymänsä keskustelu tai neuvottelu viranomaisen kanssa. Viranomaisen on sallittava tämä menettely eikä sillä ole oikeutta kieltää neuvottelujen tallentamista teknisin apuvälinein.*
- EOA 10.1.2002 Dnro 2327/4/99: viranomaisella ei ole yleensä perustetta kieltää äänittämistä ei edes silloin, kun asiakas on salaa nauhoittanut viranomaisen ja asiakkaan välisen neuvottelutilaisuuden.
- KO katsoi ratkaisussaan 20.3.1990 T 777, että ollessaan poliisin kuulusteltavana ollut henkilö oli vastoin poliisimiesten kieltoa salaa videolaittein tallentanut käymänsä keskustelua. Menettelyllään henkilö ei ollut syyllistynyt salakatseluun tai – kuunteluun, koska se ei ollut loukannut poliisimiesten yksityisyyttä.
- Viranomainen ei oikeushenkilönä saa samanlaista yksityisyyden suojaa kuin yksittäinen kansalainen.

Viranomaisen oikeus nauhoittaa keskustelu, henkilötietojen käsittely

- Nauhoittaminen on henkilötietojen käsittelyä.
- Viranomaisella on oikeus nauhoittaa käymänsä puhelinkeskustelut asiakkaansa kanssa, *jos se on tarpeen laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi*
- Tietosuojavaltuutettu on kannanotossaan 14.3.2008 Dnro 554/41/2008 katsonut, että puhelinnauhoituksia *saa käyttää vain niille ennakolta määriteltyyn käyttötarkoitukseen.*
- Viranomaisen ei saa nauhoittaa salaa puheluja ja neuvotteluja
- Mikäli nauhoitettavat puhelut sisältävät salassa pidettäviä tietoja puhelutallenteiden käsittelyssä on otettava huomioon salassapito- ja vaitiolovelvollisuussäännökset. Koska puhelutiedot ovat tallennettuna osa opetustoimen asiakasrekisteriä, nauhoitettuja puhelutietoja on säilytettävä ja käytettävä samojen periaatteiden mukaan kuin paperimuotoisiakin salassa pidettäviä asiakastietoja

Yksityisyydensuoja

- Iltapäivälehdessä 3.9.1999 julkaistussa artikkelissa kerrottiin, että S:n kaupunginkirjastossa esillä olevan kaupunginhallituksen pöytäkirjan liitteenä on luettelo ihmisistä, joilta kaupunki ei ole onnistunut perimään saataviaan. Maksamatta jättäneiden listasta ilmenee velallisen nimen lisäksi taloudellisia tietoja, kuten velkajärjestelyssä olo, varattomuus tai se, ettei maksua ole suostuttu maksamaan. Myös kuolleet velalliset ja kuolinpesät ovat listalla ja kuolinpesien taloudellinen tila on mainittu. Tyypilliset saatavat ovat päivähoito-, vuokra- ja jätehuoltomaksuja. Listalla on tietoja myös sosiaalihuollon asiakkaista. Nämä velat ovat vähävaraisten henkilöiden maksamattomia kotipalvelu- ja työkeskusmaksuja. S:n kaupunginsihteeri perustelee ratkaisua sillä, että kaupunginhallituksen pöytäkirjat ovat julkisia asiakirjoja
- Käsitykseni mukaan, kun otetaan huomioon edellä mainittujen perusoikeuksia koskevien säännösten tarkoitus ja perusteet, kysymyksessä olevassa tilanteessa yksityiselämän suojaa koskeva perusoikeus on hallinnon julkisuuperiaatetta turvaavaa perusoikeutta painavampi. Tässä tapauksessa ei ole ollut ulosottolain mukaisia perusteita julkaista näitä tietoja ulosotossa havaitusta varattomuudesta. Kunnan tiedotustoimintaan ei siten voida edellä mainitut perusoikeussäännökset, julkisuuslainsäädännön ja kuntalain säännökset huomion ottaen katsoa kuuluvan kunnan velkojan ominaisuudessa kuntalaistensa taloudellisesta asemasta ja henkilökohtaisista oloista saamien tietojen julkaiseminen ja näytteille paneminen. Varattomuutta koskevat tiedot ovat myös siinä määrin arkaluonteisia, että hyvä tiedonhallintatapa edellyttää, ettei niitä tällaisessa yhteydessä anneta sivullisten käyttöön tai tietoon. Käsitykseni mukaan kunnanhallituksen ei olisi tullut julkaista kysymyksessä olevia yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia tietoja.
- Edellä lausutuilla perusteilla katson, että S:n kaupunginhallitus on julkaisemalla edellä mainitut tiedot kaupunginhallituksen pöytäkirjan liitteissä menetellyt tapahtumien aikana voimassa olleiden asiakirjojen julkisuutta koskevien säännösten vastaisesti. Menettely ei käsitykseni mukaan ole myöskään voimassa olevassa julkisuuslainsäädännössä säädetyn hyvän tiedonhallintatavan mukaista.

Henkilötietolaki

- toteuttaa yksityiselämää ja yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä
- edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista
- laissa säännellään
  - milloin henkilötietoja voi käsitellä
  - henkilötietojen käsittelyssä noudatettavista velvoitteista
  - rekisteröityjen oikeuksista
  - valvonnasta, sanktioista, seuraamuksista
- yleislaki (henkilötietojen käsittelyn ”peruslaki”)
- henkilötietolakia ei sovelleta henkilötietojen käsittelyyn, jonka luonnollinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin
- pääsääntöisesti ei sovelleta henkilötietojen käsittelyyn toimituksellisia sekä taiteellisen ja kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten

Henkilötietojen käsittelyn yleiset periaatteet

- käsittely = kerääminen, tallettaminen, järjestäminen, käyttäminen, siirtäminen, luovuttaminen, säilyttäminen, muuttaminen, yhdistäminen, suojaaminen, poistaminen, tuhoaminen, jne.
- **Yleiset periaatteet ja velvollisuudet**
  - **huolellisuusvelvoite** = tietoja tulee käsitellä laillisesti, noudattaa huolellisuutta ja hyvää tietojenkäsittelytapaa sekä toimia muutoinkin niin, ettei rekisteröidyn yksityiselämän suoja ja yksityisyyden suojan turvaavia perusoikeuksia ei rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta
  - **suunnitteluelvoite** = käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua rekisterinpitäjän toiminnan kannalta
  - **käyttötarkoitussidonnaisuus** = tiettyyn tarkoitukseen kerättyjä henkilötietoja ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen
  - poikk. historiallinen tutkimus, tieteellinen tai tilastollinen tarkoitus
  - **tarpeellisuusvaatimus** = käsiteltävien tietojen tulee olla rekisterin tarkoituksen kannalta tarpeellisia
  - **virheettömyysvaatimus**
  - **rekisteriselosteen laatimis- ja saatavilla pito velvoite**

Henkilötunnuksen käyttö lainaajarekisterissä

- Tietosuojavaltuutetun hakemuksessa oli kysymys henkilötunnuksen tarpeellisuudesta Turun kaupunginkirjaston lainaajarekisterissä. Lautakunta katsoi toisin kuin tietosuojavaltuutettu, että henkilötunnuksen käyttö Turun kaupunginkirjaston lainaajarekisterissä oli rekisterin käyttötarkoituksen kannalta tarpeellista. Henkilötunnusta tuli voida käyttää vain lainaajakortin antamista ja lainausoikeuden lakkaamista koskevilla tilanteilla sekä perintätilanteilla.

Hyvän hallinnon perusteet (HallintoL 2.luku)

- Hallinnon oikeusperiaatteet:
  - tasapuolisuus, puolueettomuus, suhteellisuus, tarkoitussidonnaisuus ja luottamuksensuoja
- Hyvän kielenkäytön vaatimus
- Palveluperiaate ja palvelun asianmukaisuus
- Neuvonta

Koirien tuominen kirjastoon EOA 3.12.2015 Dnro 4595/4/15

- Arvostelitte oikeusasiamiehelle osoittamassanne kantelussa Helsingin kaupunginkirjaston linjausta sallia koirien tuonti kirjastoihin. Vetositte asiakkaiden allergisuuteen koirille. Katsoitte, että tämä yleistyvä ja laajeneva linjaus evää ja supistaa allergisen asiakkaan kirjastonkäytön mahdollisuuksia.
- Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa asettaa ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014). **Syrjintää koskevalla lainsäädännöllä velvoitetaan julkisten tilojen haltijoita kohtelemaan ja palvelemaan asiakkaitaan tasavertaisuusperiaatteen mukaisesti.**
- Helsingin kaupunginkirjasto pyrkii ilmoituksensa mukaan noudattamaan toiminnassaan tasavertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteita samalla kun se pyrkii ottamaan huomioon laajan asiakaskuntansa erilaiset tarpeet ja toiveet.
- Selvityspyyntöni seurauksena Helsingin kaupunginkirjasto on 30.11.2015 ilmoittanut ryhtyvänsä viimeistään vuoden 2016 alussa seuraaviin täsmentäviin toimenpiteisiin. Kaupunginkirjasto tarkistaa, että ympäri kaupunkia on tasapuolisen kirjastopalvelujen saatavuuden takaamiseksi kirjastoja (yleinen asiointi, työtilat ja lukusali), joihin ei saa tuoda koiria. Edelleen selvitetään, onko HelMet.fi -sivuille mahdollista saada kohtuullisella työpanoksella ja kustannuksilla nykyistä paremmin näkyviin tieto siitä, mihin kirjastoihin koiria ei saa viedä. Samoin tarkistetaan, että kirjastojen ovissa olevat koirien tuomisen kieltävät tai sen sallivat tarrat ovat asianmukaisessa kunnossa.

Koirien tuominen kirjastoon EOA 3.12.2015 Dnro 4595/4/15

- Arvioin laillisuusvalvonnan kannalta koirien tuontia kirjastoihin seuraavasti. Helsingin kaupunginkirjasto on kirjastolain 2 ja 6 §:n puitteissa julkinen kunnallinen palvelu, jonka tarkoituksena on tavoittaa useita asiakasryhmiä. Yllä kerrotuilla toimenpiteillä Helsingin kaupunginkirjasto pyrkii tasapuolisesti tavoittamaan kirjaston eri käyttäjäryhmät ja samalla tiedottamaan hyvän hallinnon edellyttämällä tavalla palveluistaan. Tarkoituksena ei ole vaikeuttaa yhdenkään asiakasryhmän kirjastonkäyttöä.

- Pidän hallintolain 6 §:n kannalta arvioituna Helsingin kaupunginkirjaston korjaavia ja sovittelevia toimenpiteitä toisaalta allergisten asiakkaiden oikeuksien ja toisaalta myös asiakkaiden koirien läsnäolon suhteen riittävinä ja oikeasuhtaisina.

Kirjoituksenne ei johda laillisuusvalvonnassa muihin toimenpiteisiin.

Tarkoitussidonnaisuus

- *Poliisipäälliköt olivat nimittäneet päällystöön kuuluvia poliiseja alempiin virkoihin. Nimitysten turvin poliisimiehet pääsivät eläkkeelle aikaisemmin kuin he olisivat päässeet päällystövirastaan. Apulaisoikeusasiamies piti virkanimityksiä hallinnon tarkoitussidonnaisuusperiaatteen vastaisina. (EOA dnro 166/2/05)*
- *Asiakirjojen mukaan kunnansihteerin viran lakkauttamisessa ei ollut kysymys todellisesta organisaation muutoksesta, vaan tarkoituksena oli kunnansihteeristä eroon pääseminen. Valtuuston päätös meni valtuuston toimivaltaa ulommaksi ja loukkasi viranhaltijan oikeutta (KHO 1992 A 51)*

Suhteellisuus

- **EOA:** Mitä tulee suullisen varoituksen antamiseen ennen käyttökieltoon asettamista, totean, ettei tästäkään ole erikseen mainintaa kirjastojen käytösäännöissä. Niissä ei myöskään ole mainintaa siitä, kuinka monen varoituksen tai huomautuksen jälkeen käyttöoikeuden menettää, joskin kirjastotoimen johtajan lausunnossa on viitattu useisiin huomautuksiin. Huomautuksen tai varoituksen antaminen ennen käyttökieltoon asettamista on sinänsä hallintolain 6 §:ssä säädetyn hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluvan suhteellisuusperiaatteen mukaista, koska ***viranomaisen tulee mitoittaa toimintansa alimmalle tasolle, jolla saadaan aikaan tarvittava vaikutus.*** Tällä on merkitystä erityisesti silloin, kun viranomainen joutuu harkitsemaan hallinnon asiakkaan kannalta epäedullisia oikeudellisia seuraamuksia (HE 72/2002 vp, s. 55).
- **EOA 10212/4/07** Tässä yhteydessä onkin syytä korostaa sitä, että huomautuksen tai varoituksen antaminen ennen käyttökieltoon asettamista olisi hallintolaissa säädetyn hyvän hallinnon perusteisiin kuuluvan suhteellisuusperiaatteen mukaista, koska ***viranomaisen tulee mitoittaa toimintansa alimmalle tasolle, jolla saadaan aikaan tarvittava vaikutus.***

Palveluperiaate, neuvontavelvollisuus

- Kantelijan kertoman mukaan hän oli soittanut lainauskeskukseen uusiakseen kirjastolainansa. Kerrottuaan puhelimesta nimensä virkailija oli ilmoittanut uuden eräpäivän. Seuraavana arkipäivänä kantelija oli kuitenkin saanut huomautusmaksun uusimattomista lainoista. Asiaa selvitettyään kantelijalle oli ilmoitettu, että puhelimitse tapahtunut uusiminen ei ollut koskenut kantelijan alaikäisen tyttären nimellä olleella kortilla tehtyjä lainoja. Kantelija oli tyytymätön siihen, että varsinainen kortin vastuuhenkilö eli lapsen huoltaja ei ole tietokannassa kytköksissä alaikäisen lainaustapahtumiin.*
- Totean ensinnäkin, että en käytettävissäni olleen aineiston perusteella voi enemmälti ottaa kantaa sen keskustelun yksityiskohtiin, joita lainojen uusimisen yhteydessä oli puhelimitse käyty. Näin ollen en voi ottaa kantaa siihen, oliko kantelija nimenomaisesti pyytänyt uusimaan myös lapsensa lainat vai vain omansa. Myöskään en voi enemmälti ottaa kantaa siihen, miksi kantelija ei ollut saanut kirjaston asiakasjärjestelmään yhteyttä kotikoneeltaan.*
- Muutoin totean kantelijan saamasta asiakaspalvelusta seuraavan. Kirjaston selvityksessä on korostettu asiakkaan vastuuta lainojen uusimisessa. Vaikka asiakas sinänsä sitoutuukin kirjaston asiakkaana erinäisiin velvoitteisiin, asiassa ei mielestäni kuitenkaan sovi unohtaa perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvattua oikeutta saada asiansa viranomaisessa asianmukaisesti käsitellyksi. Kyse on hyvästä hallinnosta, jonka perusteista säädetään tarkemmin hallintolain 2 luvussa. Lain 7 §:ssä säädetään hallinnon palveluperiaatteesta ja palvelun asianmukaisuudesta. Säännös korostaa asiakasnäkökulmaa ja -lähtöisyyttä. Tähän kuuluu muun muassa riittävän valintamahdollisuuden turvaaminen, yksinkertainen ja joustava menettely sekä asiakkaan kannalta kohtuuttoman vaikeiden menettelysääntöjen välttäminen. Hallintolain 8 §:ssä säädetään puolestaan neuvonnasta. Viranomaisen on pykälän 1 momentin mukaan toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa. Koska julkisen vallan tulee perustuslain 22 §:n nojalla edistää perusoikeuksien toteutumista, perusoikeutena turvattua hyvää hallintoa olisi sekä viranomaisen neuvontavelvollisuuden että palveluiden asiakaslähtöisen järjestämisen näkökulmasta mielestäni omiaan edistämään menettely, jossa lainojaan henkilökohtaisesti uusivalta kirjaston asiakkaalta tiedustellaan, onko hän uusimassa vain omia lainojaan vai mahdollisesti myös muita vastuullaan olevia lainoja. Näin toimien olisi mahdollista pyrkiä ennaltaehkäisemään nyt esille nousseen kaltaisia tapauksia.*
- Saatan käsitykseni ohjaavassa tarkoituksessa kaupunginkirjaston tietoon. Muistutan myös siitä laillisuusvalvonnassa vanhastaan vallitsevasta tulkinnasta, että pelkästään tietojärjestelmiin liittyvillä syillä ei hyväksyttävästi voida perustella poikkeamista siitä, mitä hyvä hallinto asianmukaiselta asiakaspalvelulta edellyttää.*

Hyvä kielenkäyttö

- *Kantelija oli soittanut poliisilaitokselle tiedustellakseen asianomistajana tekemänsä rikosilmoituksen käsittelystä. Selvityksen mukaan vanhempi konstaapeli oli ilmoittanut asianomistajalle, ettei asiassa tulla suorittamaan esitutkintaa.*
- *Vanhempi konstaapeli oli myös muun muassa ilmoittanut kesäajan olevan poliisilla hyvin kiireinen, mistä syystä poliisilla ei ollut aikaa "turhaan jaaritteluun selvissä asioissa". Selvityksen mukaan vanhempi konstaapeli oli myös vastannut olevansa tietoinen keskustelussa esillä olleesta liikenteen vaarallisuudesta lisäten, että mikäli asiakas haluaa siitä valittaa, "valittakoon sitten vaikka Niinistölle tai Itälälle poliisin puutteellisista resursseista".*
- *Keskustelun sisällöstä ei ollut saatavissa kattavaa ja ristiriidatonta kuvaa. Apulaisoikeuskansleri katsoi selvityksen antavan kuitenkin sellaisen kuvan keskustelusta, ettei vanhempi konstaapeli ollut välttämättä menetellyt asianmukaisesti. Tämän tyyppinen kielenkäyttö ei ole asiallista silloinkaan, vaikka viranomaisen katsoisi puhelinkeskustelun vaikuttamattomaksi tai tarpeettomaksi virkatoimien suorittamisen kannalta. Apulaisoikeuskansleri ei pitänyt asianmukaisena viranhoitona sitä, että poliisi yksittäisestä virka-asiasta keskusteltaessa kehottaa asiakasta valittamaan poliisin resursseista sisäasiain- tai valtiovarainministerille.*
- *Apulaisoikeuskansleri kiinnitti vanhemman konstaapelin huomiota virkamiehen velvollisuuteen käyttäytyä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.*

Laki kunnallisesta viranhaltijasta 17 §

- Suoritettava virkasuhteeseen kuuluvat tehtävät *asianmukaisesti ja viivytyksettä* noudattaen asianomaisia *säännöksiä ja määräyksiä* sekä *työnantajan työnjohto- ja valvontamääräyksiä*.
- Viranhaltijan on toimittava tehtävässään *tasapuolisesti* ja käyttäydyttävä *asemansa ja tehtävänsä edellyttämällä tavalla*.
- Viranhaltija *ei saa vaatia, ottaa vastaan tai hyväksyä* sellaista *taloudellista tai muuta etua*, josta säädetään rikoslain 40 luvussa

Työsopimuslaki 3 luku 1 §

- Tehtävä työnsä huolellisesti noudattaen niitä määräyksiä, joita työnantaja antaa toimivaltansa mukaisesti työn suorittamisesta
- Vältettävä kaikkea, mikä on ristiriidassa hänen asemassaan olevalta työntekijältä kohtuuden mukaan vaadittavan menettelyn kanssa

Asiakkaan oikeuksien rajoittaminen

- Perustuttava lakiin
  - Ei lainvastaisia rajoituksia
  - Kirjastolain 10 § :
  - Kirjastolla voi olla käyttösäännöt, joissa on määräyksiä kirjaston käytöstä sekä kirjaston käyttäjien oikeuksista ja velvollisuuksista
  - Käytösääntöjen rikkomisesta peritään kunnan päättämät maksut, joiden tulee olla kohtuulliset suhteessa käyttösääntöjen rikkomiseen
-

Itä-Suomen HAO 29.4.2016 16/0216/2

Yliopiston kirjasto – Myöhästymismaksu – Hallintopäätös - Julkisoikeudellinen asia - Yksityisoikeudellinen sopimus

- Hallinto-oikeuden käsityksen mukaan nyt kyseessä olevan myöhästymismaksun perusteena on yliopiston kirjaston ja asiakkaan välinen sopimussuhde. *Asiakkaan ottaessa vastaan Itä-Suomen yliopiston kirjaston kirjastokortin ja täyttyessä ja allekirjoittaessa asiakastietolomakkeen, kirjaston ja asiakkaan välille on syntynyt sopimus. Siltä osin kuin kyse on myöhästymismaksusta, hallinto-oikeuden käsityksen mukaan kyse on yksityisoikeudellisesta sopimuksesta. Kirjasto on lainannut omistamaansa aineistoa asiakkaalle vapaasti määrittelemensä laina-aikaa ja sen mahdollista rikkomista koskevin ehdoin, joihin asiakas on sitoutunut. Näin ollen myöhästymismaksun perimisessä on kyse yksityisoikeudelliseen sopimukseen perustuvasta maksusta eikä kyseessä ei ole julkisoikeudellinen asia.*
- Koska kyseessä ei ole julkisoikeudellinen asia, *myöhästymismaksun periminen ei ole hallintovalituksena tutkittava valituskelpoinen hallintopäätös. Valitusta ei voida tutkia tavanomaisena hallintovalituksena eikä suoraan ulosottokelpoista julkisoikeudellista saatavaa koskevana perustevalituksena. Kyse ei ole myöskään hallintoriitana tutkittavasta julkisoikeudellista maksuvelvollisuutta koskevasta riita-asiasta. Perustuslain turvaama tieteen ja ylimmän opetuksen vapaus ei anna aihetta arvioida asiaa edellä mainitusta poiketen.*

Käytösäännöt

- Riittävän yksityiskohtaiset käyttäjien oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta
- Perusoikeuksia ei saa rajoittaa
- Ei muutenkaan ristiriidassa lain kanssa

Käytösäännöt

- Helsingin kaupunginkirjaston asiakastietokoneiden käytösääntöjen (11/2005) mukaan tietokoneen käyttöoikeuden menettää, jos ei noudata Helsingin kaupunginkirjaston käytösääntöjä tai jos laitteita, ohjelmia tai tietoverkkoa käytetään kirjaston periaatteiden vastaisesti. Helsingin kaupunginkirjastossa noudatettavien yleisten käytösääntöjen (Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupunginkirjastojen käytösäännöt 3.5.2004) mukaan kirjaston toiminnan tai muiden asiakkaiden häiritseminen voi johtaa kirjaston käyttöoikeuden menettämiseen.
- Viimeksi mainituissa säännöissä ei ole erikseen määritelty esimerkiksi käyttöoikeuden menettämisen pituutta eikä sitä, miten häiritsevän käytöksen johdosta menetety käyttöoikeuden voi saada takaisin. Sitä vastoin lainausoikeuden menettämisen perusteet (lainattujen teosten palauttamattomuus ja yli 28 vuorokauden kuluminen laina-ajan päättymisestä, teosten kadottaminen tai vahingoittaminen sekä maksujen kertyminen maksuliitteessä mainitun summan verran tai sitä enemmän) ja takaisinsaannin perusteet (myöhässä olevien teosten palauttaminen, kadonneiden tai vahingoittuneiden teosten korvaaminen sekä kertyneiden maksujen maksaminen) on määritelty yksityiskohtaisesti.
- Kirjastonjohtajan selvityksen mukaan käyttökiellon pituudesta ei ole selkeää yhtenäistä käytäntöä. Helsingin kaupungin kirjastotoimen johtajan lausunnon mukaan kirjastoihin tehdyn kyselyn perusteella käyttöoikeuden menetys on käytännössä aikuisiin kohdistuvana satunnaista. Vakiintuneen käytännön mukaan kyse on lyhytaikaisesta paikallisesta käyttöoikeuden menetyksestä, joka annetaan suullisesti. Lähinnä käyttöoikeuden menetys koskee lapsia ja nuoria. Rumaa kieltä käyttäville ja väkivaltaisesti toisia kohtaan käyttäytyville lapsille tai nuorille on voitu antaa lyhytaikainen (esimerkiksi yhden viikon mittainen) käyttökielto, jos he eivät useista huomautuksista huolimatta suostu muuttamaan käytöstään
- Johtopäätökseni on, että nykyisellään Helsingin kaupunginkirjastossa noudatettavissa käytösäännöissä kysymystä kirjaston käyttöoikeuden menettämisestä ei ole määritelty asiakkaan oikeusturvan kannalta riittävän ennakoitavalla tavalla ja täsmällisesti, vaikka kirjaston käyttökielto on perusteiltaan täsmällisesti määriteltyä lainauskieltoa pidemmälle menevä toimenpide.

Kirjastolain valtuutussäännöksen täsmentämisen tarpeellisuus

EOA 20.8.2007Dnro 1009/2/07

- Tutkittavanani on ollut kirjaston käyttökieltoa koskenut kanteluasia. Siihen 21.3.2007 antamassani päätöksessä (dnro 4063/4/06) otin kantaa Helsingin kaupunginkirjastossa noudatettavien käytösääntöjen täsmällisyyteen.
- Käytösääntöjen tulee perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvatuun oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta olla *riittävän täsmällisesti muotoiltuja, jotta kirjastopalveluiden käyttäjä voi niiden perusteella arvioida omaa toimintaansa suhteessa niihin odotuksiin, joita hänelle on asetettu.*
- Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia tässä perustuslaissa ja muussa laissa säädetyin valtuuden nojalla.
- Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.
- Myös muu viranomaisen voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä määrätyistä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Tällaisen *valtuutuksen tulee olla soveltamisalaltaan täsmällisesti rajattu.*

Kirjastolain valtuutussäännöksen täsmentämisen tarpeellisuus

EOA 20.8.2007Dnro 1009/2/07

- Kysymys on nyt edellä todetun perusteella etenkin siitä, onko kirjastolain 10 §:n 1 momentin muotoilu "kirjaston käyttäjien oikeuksista ja velvollisuuksista" kirjaston asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta riittävän täsmällinen. Näin ei mielestäni ole.
- Sääntöjen voidaan jo lähtökohtaisesti itsestään selvyytenä olettaa sisältävän oikeuksia ja/tai velvollisuuksia koskevia kannanottoja, mutta po. *kirjastolain säännöksessä tai sen perusteluissa ei ole millään tavalla luonnehdittu sitä, millaisia etenkin käytösäännöissä mahdollisesti määriteltävät kirjaston käyttäjän velvollisuudet voivat olla.*
- Koska käytösäännöt määrittelevät palvelujen tarjoajan ja asiakkaan välistä suhdetta, niillä samalla *säännellään sitä, millä edellytyksillä asiakas voi saada kirjastopalveluja eli nauttia perustuslain 16 §:ssä turvatuista sivistyksellisistä perusoikeuksistaan.*

Järjestyslaki

- Kirjasto on laissa tarkoitettu yleinen paikka
- Yleisellä paikalla on kielletty:
  - Yleisen järjestyksen häiritseminen ja turvallisuuden vaarantaminen
  - Päihdyttävän aineen nauttiminen
  - Vaarallisten esineiden hallussapito
  - Toisen vahingoittamisen soveltuvien esineiden ja aineiden hallussapito
  - Töhrimiseen soveltuvien aineiden hallussapito
  - ➔ Hävittäminen ja pois ottaminen: poliisi
- Järjestysrikkomus

Pakkokeinot

- Jokamiehen kiinniotto-oikeus: Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos
- Itseapu:
  - Rikoksen kautta menetetyt tai muutoin kadotetut irtaimen omaisuuden takaisin hankkimiseksi on turvauduttava viranomaisen apuun.
  - Itse-apu sallittu, kun 1) omaisuus on rikoksen kautta menetetty ja toimiin omaisuuden takaisin ottamiseksi on ryhdytty välittömästi rikoksen tapahduttua;
- Takavarikointi → Poliisi
- Henkilöön kohdistuva etsintä → Poliisi

Henkilön tarkastus, virkavelvollisuuksien rikkominen

- *Hovioikeus tuomitsi luokanopettajan virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoihin. Luokanopettaja oli luokkaretken aikana varkausepäilyjen johdosta tutkinut erään oppilaan laukut ja vaatteet sekä lisäksi pyytänyt oppilaita riisuutumaan alushoususilleen varastettujen rahojen löytämiseksi. Hovioikeus katsoi, että opettajalla ei ollut oikeutta menettelyynsä, jolloin hän oli tahallaan ylittänyt toimivaltansa ja siten laiminlyönyt virkaan kuuluvien tehtävien asianmukaisen hoitamisen.*

Hätävarjelu ja pakkotila

- **4 §. Hätävarjelu [13.6.2003/515](#)**
- Aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.
- Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat (*hätävarjelun liioittelu*), tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutenkin.
- **5 § Pakkotila [13.6.2003/515](#)**
- Muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.
- Jos oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi tehtyä tekoa ei ole 1 momentin perusteella pidettävä sallittuna, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos tekijältä ei kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut seikat

Vartijan oikeudet (Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista 28 §)

- Oikeus poistaa henkilö vartioimisalueelta.
- Oikeus ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavattu rikoksentekijä. Kiinniotettu on viipymättä luovutettava poliisille.
- Oikeus kiinniotto-oikeutta käyttäessään tarkastaa kiinniotettu ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei kiinniotetulla ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Pois otetut esineet tai aineet on viipymättä luovutettava poliisille.
- Oikeus käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet.

Vahingonkorvaus

- Syy-yhteys oikeudenvastaisen, vahinkoa aiheuttaneen, teon ja vahingon välillä
- Myös alaikäiset korvausvelvollisia
  - Kirjastossa alaikäisten korvausvelvollisuutta rajoittaa huoltajien antama suostumus/takaus alaikäisen aiheuttaman vahingon korvaamisesta
- Todistustaakka vahinkoa kärsineellä
- Tahallisuus tai tuottamuksellisuus
- Korvausvelvollisuutta poistavat tai vähentävät seikat: myötävaikutus, sovittelu, ikä, mielisairaus, työsuhde
- Työ-/virkasuhteessa työnantajalla isännänvastuu

Kirjaston vahingonkorvausvelvollisuus

- Kantelukirjoituksessa arvosteltiin kaupunginkirjastoa siitä, ettei se ollut korvannut asiakkaan videoiden vaurioitumista, jonka oli aiheuttanut viallinen kuvanauha.
- Kirjastolain mukaan kirjastolla voi olla käyttösäännöt, joissa määrätään asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista ja joita henkilö kirjaston asiakkaaksi ryhtyessään sitoutuu noudattamaan. Koska säännöissä, joista asiakkaita oli eri yhteyksissä tiedotettu, oli selvästi mainittu, ettei «kirjasto» ole vastuussa videonauhojen nauhureille mahdollisesti aiheuttamista vahingoista, «kirjasto» ei ollut menetellyt virheellisesti. Samalla apulaisoikeuskansleri kuitenkin lausui yleisenä käsityksenään, että kirjastot osaltaan perustuslain 16 §:n 2 momentin toteuttajina vastaavat lainaamansa aineiston mahdollisimman asianmukaisesta kunnosta.
- PeL 16 § 2 mom
KirjastoL 10 § 1 mom

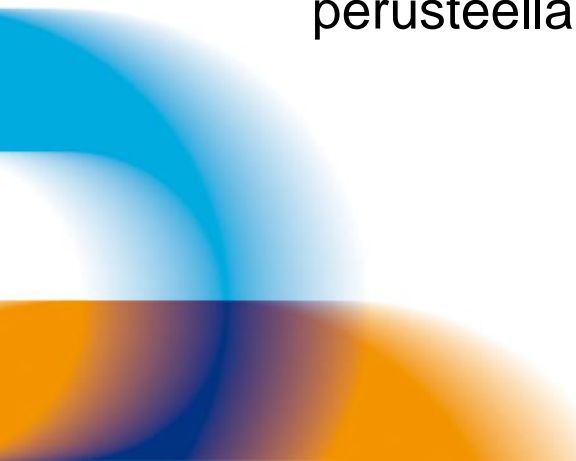
Kirjastomaksujen perinnästä

- Sovelletaan perintälakia
  - Kirjastomaksu on yksityisoikeudellinen saatava
  - Erääntynyt saatava perinnän perusteena
- Perintälain pakottavuus → Lain säännöksistä ei saa poiketa velallisen vahingoksi
- Esim. Julkisyhteisö A käytti sopimuksissaan ehtoa: ” Mikäli maksuja ei suoriteta sovitun aikataulun mukaisesti, velka erääntyy heti kokonaisuudessaan maksettavaksi ja siirtyy perintätoimiston perittäväksi”. Kuluttaja-asiamies informoi A:ta perintälain sisällöstä sekä siitä, että velkojan tulee muistuttaa velallista saatavasta ennen sen siirtämistä perintään.
- Kuluttaja
  - Heikompi asema sopimuskumppaniin verrattuna
  - Julkisyhteisön palvelutehtävä
- Velallista suosiva menettely
  - Sopimuksella parempaan asemaan kuin laki säättää

Vanhentumislaki

- Soveltamisala koskee kirjastomaksuja
- Pakottavuus
- Velan vanhentuminen lain mukaan
  - Yleinen vanhentumisaika 3 vuotta
  - Vanhentumisajan alkaminen eräpäivästä
  - Korvausvelan vanhentumisajan alkaminen ja enimmäisaika
    - Kun velkoja esittää maksuvaatimuksen velalliselle
    - Vanhentumisen takaraja 10 vuotta sopimusrikkomuksesta taikka vahinkoon johtaneesta tapahtumasta

Vanhentumisen katkaiseminen

- ❑ Vapaamuotoiset katkaisutoimet
    - Osapuolten sopimus
    - Velallisen toimesta
    - Velkojan toimesta
  - ❑ Oikeudelliset katkaisutoimet
    - Velkojan kanne
    - Saamisen ilmoittaminen maksukyvyttömyysmenettelyssä
    - Ulosottomenettely
  - ❑ Katkaisemisen vaikutukset
    - Uusi vanhentumisaika yleissäännöksen tai erityissäännösten perusteella
-

Vanhentumisen vaikutukset

- Suoritusvelvollisuuden lakkaaminen
  - Velvollisuus suorittaa velkaa lakkaa, kun velka vanhentuu
  - Vanhentuneen velan suorittaminen ja suorituksen palauttaminen
- Kuittaus
  - Velkojan oikeus käyttää vanhentunutta saatavaa kuittaukseen

Kysymyksiä tekijänoikeudesta

- Saako cd-levyn kansikuvan laittaa sitä esittelevään nettiartikkeliin ilman lupaa? Saako kirjaston yleisöluennolla näyttää Youtube-videoita? Saako kirjastossa lukea ääneen kirjoja ilman tekijän lupaa?
- Voiko käyttää kirjan kuvitusta vinkkauksessa (KuMuKi-vinkkaus) ilman, että kysyy luvan kustantajalta? Mitä jos oppilaat käyttävät kirjan kuvitusta vaikka StripDesign tai iMovie töissään, ja nämä työt menevät internettiin? Onko lupa kysyttävä aina, vaikka näissä töissä ilmoittaisikin kirjan nimen ja kirjailijan? Mitkä ovat tärkeimpiä asioita, jotka kirjaston pitäisi tekijänoikeusasioista ala- ja yläkoululaisille opettaa?
- Oikeus lukea ääneen kaunokirjallisuutta lukupiireissä ja muissa tapahtumissa kirjastolla, sopimukset Sanaston kanssa.
- Miten esim. YouTube-videoita tai kirjan kuvitusta voi käyttää kirjavinkkauksessa, satuhetkissä tms.
- Kirjastoissa järjestettävät opetustilanteet, mitä saa näyttää esim. YouTubesta.

Lisää kysymyksiä

- Itse joudun miettimään työssäni tekijänoikeuskysymyksiä esim. näyttelyitä tehdessä, joten olisi hyödyllistä kuulla esim. kuvien ja artikkelikopioiden käytöstä näyttelytarkoituksessa.
- Saako kuvakirjahahmoja käyttää kirjaston järjestämissä opetustilanteissa oppimateriaaleissa? Saako kirjaston poistokirjojen kuvia käyttää kirjaston järjestämissä maksuttomissa askartelutuokioissa, esim. pinssipohjissa?
- Kirjaston tapahtumat ja kuvausluvut, onko some muuttanut käytäntöjä? Riittääkö ilmoitus, että tapahtuman kuvia voidaan julkaista kirjaston fb:ssa tai instassa?
- Valokuvien tekijänoikeudet
- Missä menee kirjaston painetun aineiston sallitun kopioimisen raja tai onko sellaista olemassakaan?

Mistä tietoa tekijänoikeuksista?

- laki ja sen perustelut (finlex.fi ja edilex.fi)
- oikeuskirjallisuus
- kopiraitti.fi
- kopiosto.fi
- tekijänoikeus.fi
- minedu.fi
- filmikamari.fi
- antipiracy.fi
- wipo.fi
- ifpi.org

Sanastoa

- Valmistaminen, välittäminen, näyttäminen
- Teos
- Taloudelliset ja moraaliset oikeudet
- Tekniikkaneutraalisuus
- Tekijänoikeuden rajoitukset
- Sopimuslisenssi
- Digilupa
- Tekijänoikeuden loukkaukset

Ei suojaa

- Lait ja asetukset
- Viranomaisen päätökset, määräykset ja muut asiakirjat
- Muun julkisen elimen päätökset ja lausumat
- Teoskynnys ei ylity, ei riittävän omaperäinen
- Idea, juoni, tieto
- Suoja-aika on päättynyt
  - 1) Kirjalliset teokset, teosvalokuvat, taiteelliset teokset
→ 70 v. tekijän kuolinvuodesta
  - 2) Tavalliset valokuvat
→ 50 v. kuvan ottamisvuodesta
  - 3) Lähioikeudet (tuottaja, esiintyvä taiteilija)
→ 50 v. tallentamisvuodesta
  - 4) Luettelo ja tietokanta
→ 15 vuotta valmistumisvuodesta

Tekijänoikeuden syntyminen

- Tekijällä yksinoikeus teokseen
- Suoja alkaa luomishetkestä
- Ei vaadi rekisteröintiä
- Copyright-merkintä ei luo oikeutta
  - puuttuminen ei osoita, että aineistoa saa vapaasti käyttää
  - osoittaa tekijänoikeuden haltijan

Tekijänoikeudet

Taloudelliset oikeudet

- Turvaavat tekijän ansaintamahdollisuudet

1) Kappaleen valmistaminen

- esim. painaminen, digitointi, valokopiointi ja muu monistaminen

2) Teoksen saattaminen yleisön saataviin

- Yleisölle välittäminen: tv- ja radiolähetykset, tietoverkossa välittäminen (esim. kuvan laittaminen internetiin)
- Julkinen esittäminen: konsertit, teatterit jne.
- Teoskappaleiden levittäminen: ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi tarjoaminen
- Julkinen näyttäminen: näyttäminen ilman teknistä apuvälinettä, esim. taidenäyttely

Moraaliset oikeudet

- Suojaavat tekijän kunniaa

1) Isyys-oikeus

- Tekijän nimi mainittava, kun teosta käytetään julkisesti

2) Respektioikeus

- Teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla
- Teosta ei saa saattaa yleisön saataviin loukkaavassa yhteydessä tai muodossa

Tekijänoikeuden rajoituksia laissa

- **Tilapäinen kappaleen valmistaminen**
- **Valokopiointi: sopimuslisenssin nojalla**
- **Teosten kappaleiden valmistaminen yksityiseen käyttöön**
- **Sisäinen tiedotuskäyttö: sopimuslisenssin nojalla**
- **Teosten käyttäminen opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa**
- **Teosten kappaleiden valmistaminen arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa**
- **Teosten saattaminen vammaisten käytettäväksi**
- **Opetuksessa käytettävät kokoomateokset**
- **Teoskappaleen näyttäminen**
- **Julkinen esittäminen**
- **Sitaatti**
- **Julkistetun tai luovutetun taideteoksen käyttäminen**
- **Julkisten lausumien toisintaminen**
- **Asiakirjajulkisuus ja oikeudenhoito**
- **Rakennusten ja käyttöesineiden muuttaminen**
- **Tietokoneohjelman ja tietokannan käyttäminen**
- **Tietokoneohjelmien yhteentoimivuus**

Teosten käyttäminen opetuksessa (14 §)

- Julkistetusta teoksesta *saa sopimuslisenssin (26 §) nojalla valmistaa kappaleita opetustoiminnassa käytettäväksi ja käyttää niitä mainitussa tarkoituksessa yleisölle välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä.*
- Saa äänen tai kuvan suoran talteenottamisen avulla *valmistaa kappaleita opettajan tai oppilaan esittämästä julkistetusta teoksesta opetustoiminnassa tilapäisesti käytettäväksi*
  - ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen
- Ylioppilastutkintoon kuuluvaan tai muuhun *vastaavaan kokeeseen saadaan ottaa osia julkistetusta teoksesta tai, jos teos ei ole laaja, koko teos.*
- Mitä 1 momentissa on säädetty ei koske teosta, jonka tekijä on kieltänyt kappaleen valmistamisen tai teoksen välittämisen.

Kappaleiden valmistaminen kirjastoissa 16 §

- Yleisölle avoin kirjasto saa, jollei tarkoituksena ole välittömän tai välillisen taloudellisen edun tuottaminen, valmistaa kappaleita omissa kokoelmissaan olevasta teoksesta:
  - 1) aineiston säilyttämistä ja sen säilyvyyden turvaamista varten
  - 2) aineiston teknistä entistämistä ja kunnostamista varten
  - 3) kokoelmien hallintaa, järjestämistä ja vastaavia kokoelman ylläpidon edellyttämiä sisäisiä käyttötarkoituksia varten
  - 4) vaillinaisen teoksen kappaleen tai useana osana julkaistun teoksen puuttuvan osan täydentämiseksi, jos teosta tai tarvittavaa täydennystä ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta
- Tarkoituksena tehdä mahdolliseksi kirjastossa olevien kokoelmien hallinta, järjestäminen ja ylläpito
- Koskee vain kirjaston sisäisiä toimenpiteitä
- Ei voida valmistaa kappaleita laitoksen asiakkaille tai muille ulkopuolisille annettavaksi
- Koskee kaikkia teoksia, jotka kirjaston kokoelmissa
- Ei merkitystä sillä, onko teos julkistettu tai julkaistu

Teosten käyttäminen sopimuslisenssin nojalla kirjastossa

- Yleisölle avoin kirjasto saa sopimuslisenssin nojalla siten kuin 26 §:ssä säädetään:
- 1) valmistaa kokoelmissaan olevasta teoksesta kappaleen muissa kuin 16 ja 16a-c §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa
- 2) välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisölle muissa kuin 16 a-c §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa
- Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske teosta, jonka tekijä on kieltänyt kappaleen valmistamisen tai teoksen välittämisen

Julkinen esittäminen (21 §)

- Teoksen, joka on julkaistu, saa esittää julkisesti jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä.
- Julkaistun teoksen saa myös esittää julkisesti tilaisuudessa, jossa
  - 1)teosten esittäminen ei ole pääasia ja
  - 2)johon pääsy on maksuton sekä
  - 3)jota muutoinkaan ei järjestetä ansiotarkoituksessa.
- Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei koske näytelmä- eikä elokuvateosta. Elokuvateoksen julkisesta esittämisestä tutkimuksen ja korkeakoulutasoisen elokuvaopetuksen yhteydessä säädetään 16 c §:ssä

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO LAUSUNTO 2013:23

Asia Julkisen esittämisen käsite Facebook-ryhmässä

Elokuvan esittäminen Facebook-ryhmän kautta kokoon kutsutussa esittämistilaisuudessa oli julkista esittämistä, koska katsojapiiriä ei ollut etukäteen yksilöllisesti määrätty.

- Tekijänoikeuslain julkisen esittämisen käsitettä arvioitaessa tekijän yksinoikeuden on tarkoitettu kattavan kaikki teoksen esitykset, jotka eivät tapahdu suljetussa henkilöpiirissä. Myös sosiaalisessa mediassa kokoon kutsutun esittämistapahtuman oikeudellisen arvioinnin kannalta keskeiseksi arviointikriteeriksi muodostuu, miten elokuvan esittämistilaisuuteen saapuvien henkilöiden piiri rajautuu. Hakijan kuvaamassa tapauksessa ei ole mahdollisuutta kontrolloida sitä, ketkä osallistuvat tilaisuuteen. Kutsu on avoin paitsi ryhmän jäsenille myös heidän kutsumilleen henkilöille, joiden ei tarvitse olla ryhmän jäseniä.
- Edellä mainituilla perusteilla tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tässä tapauksessa kyseessä olevan Facebook-ryhmän toimintatavan perusteella toteutettu elokuvan esittäminen ei tapahdu suljetussa piirissä. Tästä syystä kyse on tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettusta julkisesta esittämisestä. Elokuvan esittäminen kuuluu tällöin elokuvan oikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin ja edellyttää siten oikeudenhaltijan lupaa.

Julkinen esittäminen - Esimerkkinä kirjavinkkaus

- 20§ Teoskappaleen näyttäminen: ”Kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, kappaletta saadaan käyttää teoksen näyttämiseen julkisesti.”
- 21§ Julkinen esittäminen: ”Teoksen, joka on julkaistu, saa esittää jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä. Julkaistun teoksen saa myös esittää julkisesti tilaisuudessa, jossa teosten esittäminen ei ole pääasia ja johon pääsy on maksuton sekä jota muutoinkaan ei järjestetä ansiotarkoituksessa. Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei koske näytelmä- ja elokuvateosta.”
- 22§ Sitaatti: ”Julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.”

”Näiden pykälien valossa kirjavinkkauksen tekijänoikeudellinen asema on erittäin epäselvä ja riippuu konkreettisista ratkaisuista. Tiukan tulkinnan mukaan suojattuja tekstejä ei saisi lukea ääneen ilman lupaa kirjaston tilaisuudessa, jossa tällainen lukeminen on pääasia. Onko lukeminen vinkkaustilaisuuden pääasia, lienee tulkinnanvaraista”. (Heikki Poroila, Lainsäädäntö ja kirjaston arki –koulutus, Helsinki 26.5.2010)

Digitaalinen kopiointi ja käyttö

- Laki on tekniikkaneutraali → internetissä oleva aineisto tekijänoikeuden alaista
- Oikeudenhaltijan lupa käyttöön ja kopioimiseen
- *Kopioston digilupa* mahdollistaa
  - Tekstin ja kuvien kopioinnin avoimilta verkkosivustoilta
  - Painettujen julkaisujen skannaaminen
  - Aineiston välittämisen oppilaitoksen suljetussa verkossa
  - Aineiston välittämisen suljetussa tietoverkossa myös etäopetuksessa
- Digilupa koskee sekä kotimaista että ulkomaista aineistoa

YouTube

- YouTube-videoiden käyttöön tulee pyytää lupa oikeudenhaltijalta
- Oikeudenhaltija on voinut sallia teoksen käytön CC -lisenssillä (avoin lisenssi)
  - Näkyy verkkosivustolla kuvakkeina
  - Voi käyttää ei-kaupalliseen tarkoitukseen opetuksessa
- Laittomasti ladattujen videoiden sisällön esittäminen ei sallittua
- Oman videon julkaiseminen YouTubeissa
  - Lupa kaikilta videossa esiintyviltä tunnistettavilta henkilöiltä → yksityisyydensuoja

Julkistetun tai luovutetun taideteoksen käyttäminen (25 §)

- Julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia:
  - 1) arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen; sekä
  - 2) sanomalehteen tai aikakauskirjaan selostettaessa päiväntapahtumaa, edellyttäen ettei teosta ole valmistettu sanomalehdessä tai aikakauskirjassa toisinnettavaksi.
- Kun taideteoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, taideteoksen saa sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisio-ohjelmaan, jos toisintamisella on valokuvassa, elokuvassa tai televisio-ohjelmassa toisarvoinen merkitys

Sitaatti (22 §)

- Julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa
- Vetoamisfunktio
- Laajudessa otettava huomioon paitsi lainauksen tarkoitus myös lainatun osan ja koko teoksen välinen suhde
- Tieteellisessä tekstissä pitkätkin sitaatit sallittuja
- Ei myöskään liian lyhyitä sitaatteja (tarkoituksen edellyttämä laajuus)
- Kuvan siteeraaminen
  - tieteellisessä esityksessä, kuten opinnäytetyössä tai taidehistoriallisessa tutkimuksessa, sekä arvostelevassa esityksessä, esimerkiksi teatteri- tai kuvataidearvostelussa
  - tulee olla yhteys tekstiin ja siteeraamisen on oltava perusteltua esityksen selventämiseksi tai havainnollistamiseksi.
  - kuvituksen kerääminen julkaisuun ei kuitenkaan ole mahdollista vetoamalla sitaattioikeuteen.

Lainsäädäntöä

- Perustuslaki
- Kirjastolaki
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta
- Henkilötietolaki
- Hallintolaki
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta
- Laki kunnallisesta viranhaltijasta
- Työsopimuslaki
- Laki yksityisyyden suojasta työelämässä
- Vahingonkorvauslaki
- Järjestyslaki
- Pakkokeinolaki
- Rikoslaki
- Laki saatavan perinnästä
- Laki velan vanhentumisesta
- Tekijänoikeuslaki